Стаття та будь-який пов'язаний з нею опублікований матеріал поширюється за ліцензією Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).
The article and any related published material are licensed under the Creative Commons Attribution License (CC BY 4.0).

**УДК 94+327(73:100):[323.273(470)"1918/1919"]**
**DOI: https://doi.org/10.17721/1728-2640.2026.162.10**

**Валентин ЗАЦЕПІЛО, асп.**
**ORCID ID: 0009-0002-3463-6018**
**e-mail: fejenoordrotterdam@knu.ua**
**Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна**

# ПОЧАТКОВИЙ ЕТАП УЧАСТІ США В ІНТЕРВЕНЦІЇ ДЕРЖАВ АНТАНТИ В РОСІЮ (СЕРПЕНЬ 1918 – СІЧЕНЬ 1919)

**В с т у п .** ***У липні 1918 р. адміністрація В. Вільсона погодилася на участь США в інтервенції держав Антанти в Росію, якій тривалий час намагалася запобігти. Метою пропонованої статті є висвітлення початкового етапу участі Сполучених Штатів в інтервенції в Росію – від оголошення Держдепартаментом цілей участі (серпень 1918) до початку роботи Паризької мирної конференції (січень 1919).***

**М е т о д и .** ***Застосовано методи критичного аналізу історичних джерел, контент-аналізу, компаративного аналізу, історико-генетичний і метод періодизації.***

**Р е з у л ь т а т и .** ***Метою інтервенції США було проголошено допомогу Чехословацькому корпусу в евакуації із Сибіру та захист військових складів у Росії. США виступали проти втручання Японії, Великої Британії і Франції в політичне життя на зайнятих їхніми військами російських територіях і підтримували місцеве самоуправління. Сполучені Штати також протистояли планам щодо збільшення контингентів японських та американських військ на Далекому Сході й у Сибіру. Цим вони прагнули запобігти подальшій експансії Японії чи будь-яких інших держав. Одна з ключових суперечностей полягала у контролі над залізницями на Далекому Сході. Урешті Сполученим Штатам у січні 1919 р. вдалося досягти із цього питання компромісної угоди, за якою створили Міжсоюзницьку комісію.***

***Восени 1918 р. більшовицька Росія спробувала розпочати переговори про припинення інтервенції союзних держав. Ці спроби активізувалися після завершення Великої війни й увінчалися неофіційними переговорами радянського уповноваженого М. Литвинова з американським представником. Проте США не погодилися на прямі переговори з більшовиками і перенесли обговорення радянських пропозицій на Паризьку мирну конференцію.***

**В и с н о в к и .** ***Суперечності між США і державами Антанти щодо цілей інтервенції і політики стосовно Росії зберігалися до Паризької мирної конференції. Президент В. Вільсон виступав проти втручання союзників у внутрішні справи Росії і не бажав утягувати Сполучені Штати в російську громадянську війну. Із закінченням Великої війни найбільш важливим для США стало питання відносин із більшовицьким та "білими" місцевими урядами у Росії. Стримування подальшої японської експансії та засудження більшовицької політики в Росії стали лейтмотивом американської російської політики восени 1918 р.***

**К л ю ч о в і  с л о в а :** ***США, Росія, адміністрація В. Вільсона, більшовики, інтервенція, дипломатія, міжнародні відносини, Перша світова війна.***

## Вступ

Унаслідок захоплення більшовиками влади в Росії у листопаді 1917 р. і підписання ними Брест-Литовського миру із Центральними державами східний фронт Великої війни припинив існування. Через загрозу просування німецьких військ углиб Росії з березня 1918 р. держави Антанти розпочали інтервенцію на російській Півночі. Це відбулося за згодою із радянським урядом. Раднарком більшовицької Росії вів неофіційні перемовини із представниками США щодо допомоги у розбудові армії для протидії ймовірному поширенню впливу Японії і Німеччини. У квітні 1918 р. почалась інтервенція Японії на російському Далекому Сході, що призвело до зростання напруженості між Раднаркомом і державами Антанти. Унаслідок повстання Чехословацького корпусу ця напруженість переросла в конфлікт більшовиків із союзними урядами, що вирішили розширити інтервенцію з метою порятунку чехословаків.

В історіографії досліджувана проблематика представлена у працях Б. М. Унтербергер (Unterberger, 1956), Дж. М. Томпсона (Thompson, 1966), В. Фіца (Fic, 1995), Г. Шильда (Schild, 1995). Окремі аспекти участі США в інтервенції в Росію розкрито в наукових дослідженнях Дж. Світтенхема (Swettenham, 1967), Д. Макфаддена (McFadden, 1993), Д. Фоглесонга (Foglesong, 1995), Д. Девіса і Ю. Трені (Davis, & Trani, 2002), К. Річарда (Richard, 2013), І. Моффата (Moffat, 2017), у публікаціях сучасного вітчизняного історика Н. Городньої (Городня, 2019). Проте в історіографічному доробку залишається недостатньо вивченим початок американської інтервенції до Росії та дипломатичні суперечності між державами-інтервентами, які її супроводжували.

***Метою*** дослідження є висвітлення початкового етапу участі США в інтервенції держав Антанти в Росію від оголошення Держдепартаментом цілей американської інтервенції (серпень 1918 р.) до початку роботи Паризької мирної конференції (січень 1919 р.).

## Методи

Дослідження базується на критичному аналізі історичних джерел з використанням методів контент-аналізу документів адміністрації В. Вільсона, що уможливлює з'ясування причинно-наслідкових зв'язків у політиці США щодо Росії під час американської інтервенції. Нами використовувалися також методи компаративного аналізу, періодизації, історико-генетичний метод.

## Результати

Держдепартамент уперше повідомив уряди держав Антанти про рішення США взяти участь у їхній інтервенції в Росію меморандумом від 17 липня 1918 р. Головною метою політики США проголошувалося досягнення перемоги у Великій війні. На думку уряду США, військове втручання у внутрішні справи лише погіршило б становище в Росії й не мало б сенсу для перемоги у війні з Німеччиною. Військова інтервенція з метою удару по Німеччині зі Сходу "була б просто засобом використання Росії, а не наданням їй послуги". Проте військові дії в Росії допускалися, щоб допомогти Чехословацькому корпусу в переміщенні до Європи, а також підтримати зу-

**© Зацепіло Валентин, 2026**

силля росіян у самоврядуванні та самообороні. Наступною законною метою, згідно з меморандумом, була охорона військових складів у Владивостоку, Мурманську й Архангельську, які могли невдовзі знадобитися росіянам (PWW, 1985a, pp. 640–642).

Уряд США заявляв, що не мав змоги взяти участь в інтервенції достатніми силами на жодному напрямку і зобов'язувався вивести війська, якщо здійснення планів інтервенції було б несумісним із політикою США. Однак США не вимагали обмежити політику чи дії інших союзних країн. Урядам держав, які брали участь в інтервенції, пропонувалося оголосити про дотримання принципів територіальної цілісності, політичного суверенітету Росії та невтручанні у її внутрішні справи (PWW, 1985a, p. 642).

30 липня до Держдепартаменту надійшов коментар до американського меморандуму від уряду Великої Британії. Британці схвалювали рішення США надати допомогу в охороні Чехословацького корпусу. Проте вони висловлювали занепокоєння, що виділених сил буде недостатньо для досягнення поставленої мети. Незважаючи на погодження з тим, що Західний фронт є пріоритетним у забезпеченні, британці сподівались, що використання за згоди Японії незадіяного потенціалу її військ змусить Центральні держави утримати сили на Сході. Форін-офіс відповів і на зауваження В. Вільсона щодо недопустимості використання Росії у власних цілях. Уряд Великої Британії вважав, що для розвитку Росії власним шляхом вона має звільнитися від "німецького панування". Адже Німеччина вже відторгнула великі території в Росії, підтримавши як крайнощі соціалізму, так і крайнощі реакції. Однак британці заявляли, що прагнуть обмежити себе від партійних суперечок, бо Росія "мала сама займатися своїми справами" (FRUS. 1932a, pp. 315–317).

У повідомленні для преси та до представників США у Великій Британії, Франції, Італії, Японії та Китаї 3 серпня 1918 р. були остаточно підтверджені й окреслені цілі американської інтервенції в Росію. Стверджувалося, що Сполучені Штати та Японія – єдині держави, які мають змогу діяти в Сибіру навіть для виконання обмежених завдань. З огляду на це Японія та США домовилися спрямувати кожен по кілька тисяч вояків для спільного контингенту, необхідного для окупації Владивостока й охорони території в тилу чехословаків, які мали відбути з Росії до Європи. Уведення обмеженого військового контингенту не передбачало втручання у внутрішні справи Росії, але означало "підтримку відновлення контролю росіян над територією і власною долею", а також можливу допомогу в розвитку самоврядування і самозахисту (FRUS, 1932a, pp. 328–329).

Американські війська почали прибувати до Владивостока з Маніли із 16 серпня 1918 р. Угруповання на Далекому Сході очолив генерал-майор В. Гревс, який прибув 1 вересня із Сан-Франциско. Верховне керівництво над підрозділами армій держав Антанти за домовленостями мав здійснювати японський генерал Отані Кікудзо. Однак В. Гревс не мав відповідних інструкцій із Вашингтона, через що відмовив у підпорядкуванні японцям (Graves, 1941, p. 55). Чисельність підрозділів американської армії планувалось довести до 7 тис. військових (March, 1932, p. 126)

В Архангельську підрозділи американської армії здійснили висадку 4 вересня 1918 р. і налічували на Півночі загалом до 4,8 тис. вояків (FRUS, 1932a, p. 519). Їх очолював генерал Дж. Першинг. Надалі вони перейшли під загальне керівництво британського генерал-майора Ф. К. Пула.

Суперечності в поглядах щодо мети інтервенції між союзниками та США виявилися у стратегії стосовно контролю над територіями Сибіру. Велика Британія та Японія намагалися розширити власні військово-політичні повноваження. Натомість Сполучені Штати спробували обмежити масштаби інтервенції союзників.

12 серпня 1918 р. Форін-офіс звернувся до Держдепартаменту з проханням дозволити японцям відправити задля порятунку Чехословацького корпусу кількісно більші японські контингенти, визначені чеськими і японськими експертами (FRUS, 1932a, pp. 341–342). Держсекретар Р. Лансінг відмовив британцям, адже до Владивостока прибули не всі підрозділи союзників, загальна чисельність яких мала становити 25 тис. вояків. Крім того, Р. Лансінг нагадував про обмеження інтервенції за меморандумом від 17 липня, схваленим урядами США, Великої Британії і Японії (FRUS, 1932a, pp. 344–345). Французький посол Ж. Жюссеран 17 серпня запитував дозволу США на відправлення японцями трьох-чотирьох дивізій до Сибіру для зайняття Чити, Іркутську й убезпечення Владивостоку (FRUS, 1939–1940, pp. 376–377).

Однак ці ініціативи Великої Британії та Франції завершились теж безрезультатно Держдепартамент відповів на пропозиції меморандумом від 20 серпня. У ньому вказувалося, що США не підтримають збільшення кількості військ союзників у Сибіру понад домовлену із Японією. Висловлювалася підтримка концентрації чехословацьких підрозділів у Приамур'ї для боротьби із "ворожими" військами, після очищення Східного Сибіру від яких мала бути вирішена доля чехословаків (FRUS, 1932a, pp. 351–352). Можемо припустити, що під "ворожими" до чехословаків і союзних військ підрозділами мали на увазі як загони "австро-німецьких військовополонених" на більшовицькій службі, так і самих більшовиків. Однак у повідомленні Держдепартаменту "ворог" не конкретизувався, що дає можливість стверджувати, що основною метою меморандуму було засудити можливість просування військ союзників до Західного Сибіру.

Дослідники неодноразово звертали увагу на проблему чисельності американських військ, що мали бути розміщені в Сибіру. Американський історик чеського походження В. Фіц вказував на недостатню кількість вояків американської та японської армії згідно із планом США, що становила 14 тис. вояків, для виконання поставлених задач (Fic, 1995, pp. 206–213). Дослідник з університету Луїзіани К. Річард пояснював жорстку позицію США щодо розміщення додаткових військ недовірою адміністрації В. Вільсона до Японії та сумнівами щодо її політики (Richard, 2013, pp. 29–30). Однак на збільшенні японського чи американського контингенту наполягали саме Велика Британія і Франція, які бажали поширення зони інтервенції до Західного Сибіру.

США відкидали ініціативи союзників щодо встановлення об'єднаного контролю над територіями Сибіру. Велика Британія призначила 11 серпня 1918 р. Ч. Еліота на посаду британського "високого комісара у Сибіру" та запропонувала створення відповідної посади з боку США (FRUS, 1932a, pp. 339–340). За французькою пропозицією від 12 серпня, мала бути створена міжсоюзницька цивільна рада, яка володіла б повноваженнями з урегулювання політичних й економічних суперечок на територіях Півночі та Далекого Сходу Росії, займалась політикою щодо російської місцевої влади і населення. У неї входили б представники союзників, російських урядів із дорадчим голосом, а посаду голови міг зайняти представник США (FRUS, 1932a, pp. 340–341). Британський і французький уряди пропонували також передати контроль над за-

безпеченням порядку у Владивостоці чехословацьким військам чи навіть утворити з них поліцію (FRUS, 1932a, pp. 349–350, 354–355).

Проте й ця спроба не увінчалась успіхом. Держсекретар Р. Лансінг вважав поліцейські операції у Владивостоці нерозумним, а політика уряду Сполучених Штатів полягала у невтручанні у справи місцевих урядів (FRUS, 1932a, p. 361). Британсько–французький проєкт держсекретар розцінював як "хитру приманку", метою якої є втягнення США до політики Великої Британії і Франції (FRUS, 1932a, p. 378). В. Вільсон зауважував Р. Лансінгу, що хід думок і дій союзників є абсолютно чужими для Сполучених Штатів, які мали утримуватися від будь-якої політичної діяльності у Росії, як "друзі, які стоять поруч і чекають, щоб побачити, як вони можуть допомогти" (PWW, 1985b, p. 332).

Президент В. Вільсон негативно сприйняв призначення британським генералом Ф. Пулом архангельського військового губернатора через те, що в Архангельську вже діяла місцева російська влада. Особливе занепокоєння американського уряду викликав наказ про затримання осіб, причетних до більшовицької пропаганди (PWW, 1985b, p. 508). Крім того, генерал Ф. К. Пул запропонував наприкінці серпня 1918 р. чехословацьким частинам захопити Перм задля об'єднання фронтів на Півночі та в Сибіру. Однак чехословаки зустріли опір більшовиків, яких генеральний консул США в Іркутську Е. Гарріс ідентифікував як "німецько-австрійських полонених під керівництвом німецько-австрійських офіцерів". Такі заходи викликали роздратування президента В. Вільсона, який погрожував забрати американські війська з-під командування Ф. К. Пула (з листопада 1919 р. його змінить на посаді Е. Айронсайд) (PWW, 1985b, p. 448).

У Росії станом на серпень 1918 р. загострилося протистояння на фронтах громадянської війни. Народна армія Комітету членів Установчих зборів (КОМУЧа) із чехословаками контролювала переважну частину Поволжя. У ході боїв 7–9 вересня 1918 р. більшовицьку владу було повалено в Казані (Mawdsley, 2009, p. 183). Після початку союзної інтервенції активно формувались антибільшовицькі державні утворення. 8 вересня в Уфі відбулося об'єднання самарського КОМУЧа з омським Сибірським тимчасовим урядом. Унаслідок цього було створено Всеросійський тимчасовий уряд, так звану Уфімську Директорію, яка, однак, мала значні розбіжності між своїми членами (Swettenham, 1967, p. 141). Із 2 серпня 1918 р. владу в Архангельську обіймало Верховне управління Північної області на чолі з есером Н. Чайковським. 5 вересня внаслідок військового перевороту його змінив Тимчасовий уряд Північної області, до складу якого увійшов той самий Н. Чайковський (Mawdsley, 2009, p. 72, 172–173).

Сполучені Штати також опиралися планам проведення військових операцій за Уралом чи надсиланню американських військ західніше Байкалу. Як влучно вказував канадський дослідник Дж. Світенхем, просування японських військ до Уралу із розміщенням союзницьких підрозділів на лінії зіткнення означало б передачу контролю над Транссибірською магістраллю японцям, а разом із залізницею і встановлення японської влади над економікою Сибіру (Swettenham, 1967, p. 134).

Характеру дипломатичного протистояння набуло питання контролю над залізницями на Далекому Сході, зокрема Китайсько-Східної залізниці (КВЖД). З березня 1918 р. на цій залізниці працював Корпус російської залізничної служби на чолі з американцем Дж. Стівенсом. Однак після початку союзницької інтервенції, Генштаб японської імператорської армії вирішив діяти без огляду на позицію США, і 3 вересня генерал Отані Кікудзо видав наказ про передачу всіх сибірських залізниць під контроль військових. Президент В. Вільсон був обурений цим кроком і "не міг повірити, що такий крок демонструє бажання чи наміри японського уряду" (FRUS, 1932b, pp. 242–243).

З метою протидії Японії, Держдепартамент США намагався заручитися підтримкою Великої Британії, Франції та Італії щодо керівництва Китайсько-Східною залізницею і надалі Корпусом російської залізничної служби. Однак Велика Британія 3 жовтня зайняла нейтральну позицію, заявивши про підтримку домовленостей між США і Японією, які будуть досягнуті (FRUS, 1932b, p. 272).

Для досягнення компромісних умов користування залізницями, на перемовини із представниками держав-інтервентів і місцевим російським самоуправлінням до Владивостока вирушив посол США в Японії Р. Морріс. Результатом став проєкт угоди від 13 жовтня 1918 р., за яким адміністративне й економічне управління сибірськими залізницями і КВЖД залишалося за Корпусом російської залізничної служби Дж. Стівенса, а військовий контроль – за союзними військами у Сибіру (FRUS, 1932b, p. 277). Такий варіант угоди не зустрів прихильників серед японського Генштабу, який вимагав цілковитого японського контролю над КВЖД і розділення повноважень щодо нагляду над сибірськими залізницями між представниками США і Японії (FRUS, 1932b, pp. 282–283).

Зрештою, МЗС Японії висунув 3 грудня 1918 р. поміркованішу пропозицію щодо угоди, за якою створювалася технічна рада, членами якої були б представники союзних держав, на чолі з Дж. Стівенсом. Технічна рада була б консультативним органом при адміністрації російських залізниць. Однак цей проєкт не був схвалений американською стороною (FRUS, 1932b, pp. 288–291).

Дипломатичні суперечки США із Японією та державами Антанти на початку американської інтервенції не були єдиними проблемними питаннями в російській політиці, з яким довелося мати справу Держдепартаменту. Незважаючи на виїзд американських представників із більшовицької Росії, радянська дипломатія на чолі із Г. Чичеріним не полишила спроби вступити в перемовини зі Сполученими Штатами. В період із серпня до грудня 1918 р. радянські дипломати спрямовували до американських дипломатичних установ прямі запити, ноти або намагалися встановити контакти у нейтральних країнах.

На ставлення американського уряду до Радянської Росії впливала внутрішня політика більшовиків, а саме червоний терор, розв'язаний після замаху на В. Леніна і вбивства М. Урицького 30 серпня 1918 р. Зокрема, держсекретар Р. Лансінг 20 вересня запропонував президенту В. Вільсону виступити із заявою щодо "вбивства тисяч невинних російських громадян у Москві та Петрограді" у формі звернення або до громадян Сполучених Штатів, або до нейтральних держав (PWW, 1985c, pp. 61–62). Ідея знайшла підтримку у В. Вільсона і була реалізована у вигляді "Ноти американського уряду до всіх асоційованих та нейтральних урядів" 21 серпня 1918 р. Нота засуджувала терор проти російських громадян і висловлювала бажання товаришувати із російським народом та надати йому підтримку в "боротьбі за відбудову своєї нації на принципах демократії і самоврядування". Цивілізовані і нейтральні країни були закликані висловити "відразу" до подій в Росії (Cumming, & Pettit, 1920, p. 256), (PWW, 1985c, p. 78).

27 серпня 1918 р. більшовицький представник у Швейцарії П. Берзін отримав від Г. Чичеріна відповідь на звернення союзників "До російського народу" із поясненням мети інтервенції від 3 серпня (FRUS, 1932a, p. 328–329), задля передачі послам США та Японії та

ISSN 1728-3817

їхніх урядів. У відповіді зазначалося, що союзна інтервенція мала приводи, які не відповідали дійсності. Чехословакам, на думку радянського уряду, не загрожували жодні німецькі чи австрійські військовополонені (FRUS, 1932a, p. 359).

Наближення поразки Центральних держав у війні змусило у вересні 1918 р. активізуватись і більшовицьких дипломатів. Під час від'їзду консула у Москві Д. К. Пула 20 вересня з Росії, Г. Чичерін звернувся до співробітників Червоного Хреста В. Вебстера та А. Вордвела, які їхали до Стокгольму, що передачі повідомлення Р. Робінсу з проханням запросити більшовицького представника на прямі переговори у США (McFadden, 1993, p. 167).

У жовтні 1918 р. Г. Чичерін почав розробляти ноту до президента В. Вільсона зі скаргою на участь Сполучених Штатів в інтервенції, а також закликом до мирних перемовин, умови яких мали б висунути американці. Перша частина ноти була відправлена 24 жовтня й містила несприйняття відмови союзників від взаємодії та втручання в Громадянську війну в Росії. Радянський нарком з іноземних справ висунув звинувачення Сполученим Штатам у невідповідності їхньої реальної політики щодо Росії до шостого із "14 пунктів В. Вільсона", у створенні приводів до війни між США та Радянською Росією. Також висувалися звинувачення у дезінформації про військовополонених Центральних держав й ескалації повстання чехословаків (PWW, 1985c, pp. 508–510).

У другій частині ноти, що надійшла до Християнії у міністерство закордонних справ Норвегії 2 листопада, більшовики погоджувалися на участь в повоєнному мирному врегулюванні та на підтримку пропозиції щодо створення Ліги Націй. Однак стверджувалося, що проти Радянської Росії відбувається агресія держав Антанти і США. У разі відсутності відповіді, Г. Чичерін звинувачував США у бажанні до захоплення природних ресурсів, примушуванні до грошової компенсації і територіальних поступок з боку Росії (PWW, 1985c, pp. 555–561). Тобто, радянські звернення складали переважно у патетичних тонах із різким засудженням інтервенції.

У відповідь на більшовицьку ноту Р. Лансінг пропонував В. Вільсону проєкт заяви, у якій радянський режим звинувачувався у "розтраті народних грошей, руйнуванні промисловості, розладу залізниць і доведення Росії до економічного безсилля" і порівнювався з "автократичною мілітаристською" Німеччиною. Однак американський президент вирішив зачекати з будь-якими відповідями до початку мирної конференції у Парижі (PWW, 1986, pp. 151–153).

Погляди Р. Лансінга на сутність більшовизму детальніше були викладені ще у створеному 26 жовтня меморандумі "Абсолютизм та більшовизм", який він присвятив питанню продовження перебування американських військ у Росії. Р. Лансінг зображував більшовизм більш небезпечним ворогом, що з'явився, ніж німецький мілітаризм. Оскільки більшовизм був проти національностей й був "інтернаціональним рухом невігласів задля скинення повсюдно урядів", на думку держсекретаря, це – "найбільш відразлива ідеологія, яка коли-небудь була винайдена у людській свідомості" (Schild, 1995, pp. 86–87).

Позиція посла США Д. Френсіса стосовно Радянської Росії напередодні його від'їзду з країни 7 листопада яскраво характеризувалася через повідомлення держсекретарю Р. Лансінгу від 10 жовтня 1918 р. Для припинення терору у Петрограді, на думку Д. Френсіса, достатньо було від 50 до 100 тис. військ союзників, які взяли б і утримали б місто. В інакшому випадку, білі і союзницькі підрозділи були б витіснені з Півночі (FRUS, 1932a, pp. 555–556). Надісланих на початку інтервенції американських військових сил було недостатньо, адже "10 тис. вояків могли взяти Вологду чи В'ятку, і цілком ймовірно, радянський уряд вже б перестав існувати" (FRUS, 1932a, pp. 559–560). Водночас 18 жовтня Д. Френсіс доповідав про невдоволення серед американських і французьких військ під британським командуванням. На думку посла, якби американці відступили, французи теж не боролися б із більшовиками, у зв'язку із чутками про швидке завершення війни на Заході (FRUS, 1932a, pp. 559–560).

Вплив інтервенції на тодішній Сибір і ставлення американського дипломатичного корпусу до небільшовицьких урядів характеризувала депеша консула Сполучених Штатів в Іркутську Е. Гарріса до Р. Лансінга 1 листопада 1918 р. За нею, Е. Гарріс підтримував політику Держдепартаменту, що полягала у відмові визнання будь-якому урядові на території Росії, бо визнання Всеросійського тимчасового уряду могло б спричинити відокремлення Сибіру та слугувати прикладом для сепаратистських тенденцій. Навіть поява японців, яких ненавидять, не призвела до політичного об'єднання Росії за наявності інтервентів. Перспективи Уфімського уряду, за словами консула, були сумнівними, адже за своєю політикою він майже не відрізнявся від більшовиків, а в Сибіру й до чехословацького виступу назрівало антибільшовицьке повстання (FRUS, 1932a, pp. 420–421).

Урешті, захоплення більшовиками Казані, Самари й Симбірську в жовтні 1918 р., суперечності всередині Уфімської Директорії призвели до її падіння 18 листопада і встановлення влади омського уряду О. Колчака, проголошеного верховним правителем Росії (Moffat, 2015, pp. 151–152).

Розпад фронтів Центральних держав, революція в Німеччині і завершення Великої війни надали Радянській Росії більше можливостей для дипломатичних маневрів. Напередодні Комп'єнського перемир'я, 9 листопада 1918 р. Г. Чичерін з боку радянського уряду спрямував ноту до союзників, що містила пропозицію щодо припинення протистояння із союзницькими контингентами та про початок перемовин представників у визначеному місці й часі (FRUS, 1933, p. 484; Городня, 2019, с. 52). Схожого змісту була й нота із протестом проти інтервенції 2 грудня (Cumming, & Pettit, 1920, pp. 268–270), що також лишилася без відповіді з боку союзників, які не бажали вступати в дипломатичні відносини з більшовиками. Невдачі критичних звернень до держав Антанти і США стали чинником до зміни підходів радянської дипломатії.

Задля встановлення контактів із переможцями у війні, у грудні 1918 р. до Стокгольму прибув заступник комісара закордонних справ М. Литвинов. Він дав інтерв'ю кореспонденту "Лондон Дейлі Ньюз" А. Ренсаму, в якому заявляв, що більшовики готові до миру, компромісу з приводу боргів та до економічних поступок союзникам. 18 грудня М. Литвинов був уповноважений на переговори В. Леніним (McFadden, 1993, pp. 178–179).

24 грудня 1918 р. В. Вільсон отримав звернення від М. Литвинова, в якому він апелював до поглядів самого В. Вільсона, висуваючи тезу, що Росія готова вступити в перемови на засадах, які пропонувалися президентом США воюючим сторонам. Зокрема, в застосуванні "принципів, проголошених як можлива основа вирішення європейських питань, за Ваших загальновизнаних зусиль та намірів, зробити врегулювання, що відповідає вимогам справедливості та людяності". Стверджувалося, що існує тільки два види російської політики для союзних країн. По-перше, це відкрита або замаскована інтервенція, а по-друге – взаємопорозуміння із радянським уря-

дом. Радянський дипломат закликав допомогти Росії в "поверненні її джерел постачання та надані технічної поради для експлуатації природних копалин найбільш ефективним способом на користь усіх країн" (Cumming, & Pettit, 1920, pp. 270–273).

На час отримання звернення М. Литвинова, В. Вільсон перебував у Лондоні. Під час зустрічі із Ллойд Джорджем та лордом Бальфуром 30 грудня 1918 р. американський президент висловив думку щодо необхідності зробити запит про конкретні мирні пропозиції. В. Вільсон був налаштований проти продовження американської присутності в Архангельську та Сибіру і збройного втручання в справи Росії. Головне занепокоєння викликала в нього японська присутність у Східному Сибіру і політика Японії, що намагалася привласнити російські території, на думку В. Вільсона (PWW, 1986a, pp. 560–561).

Порадившись із полковником Е. Хаузом 1 січня 1919 р., президент В. Вільсон вирішив спрямувати для зустрічі з М. Литвиновим у Стокгольмі неофіційного американського представника (PWW, 1986a, p. 588). Довірена особа Е. Хауза, археолог В. Баклер провів три зустрічі із М. Литвиновим 14–16 січня. Радянський представник цікавився, чи бажають Сполучені Штати і їхні союзники миру з більшовицькою Росією. У разі позитивної відповіді, Раднарком був готовий піти на компроміс з усіх питань, включно із російським зовнішнім боргом, захистом іноземних підприємств, наданням концесій іноземним країнам. Детальніше, на думку М. Литвинова, ці питання могли розробити експертні ради. Натомість Радянська Росія потребувала іноземної промислової продукції та фінансової допомоги (PWW, 1986b, pp. 135–136).

Однак під час зустрічі американського і радянського представників не обійшлося і без відверто сумнівних тверджень та обіцянок з боку М. Литвинова. Він обіцяв припинення більшовицької пропаганди за кордоном, яка була "виключно методом захисту". Проте, незважаючи на Брест-Литовський мир, на його думку, Німеччина насправді воювала проти Радянської Росії. Як спроба відповісти на закиди щодо червоного терору та впровадження колгоспів, визнавалися помилки радянської влади у внутрішній політиці, але їх пояснювали труднощами у Росії й ефективністю системи.

Передбачалося, що радянська влада амністує політичних противників усередині Росії. "Білі" уряди, на думку більшовицького представника, не мали опори, крім військ інтервентів, і швидко впали б без підтримки. Стосовно права на самовизначення України, Фінляндії і Польщі, стверджувалася відсутність імперіалістичних намірів у Радянської Росії, яка лише підтримувала робітничий клас у цих країнах на противагу підтримки капіталістів союзниками (PWW, 1986b, pp. 136–138). Надалі обговорення змісту перемовин В. Баклера і М. Литвинова відбулося на Паризькій мирній конференції.

Питання подальших цілей участі США в інтервенції та розмежування повноважень держав-інтервентів було вирішене укладанням угоди стосовно контролю над залізницями 7 січня 1919 р., так званого меморандуму Д. Стівенса (FRUS, 1932b, pp. 301–303, 306). Угода стала результатом зусиль американського посла в Японії Р. Морріса. Унаслідок переговорів між представниками союзників КВЖД та Транссибірську магістраль переводили під міжнародний контроль у вигляді Міжсоюзницької комісії у складі представників від держав Антанти, США та росіянина. Очолював цей орган Дж. Стівенс, який стояв також на чолі підпорядкованої комісії Технічної ради з експлуатації залізниць (FRUS, 1937, pp. 236–237).

**Дискусія і висновки**

Отже, на початковому етапі інтервенції виявилися суперечності в поглядах США і союзних держав на мету інтервенції, управління територіями, зайнятими військами держав Антанти і США, та на політику щодо Росії. Президент В. Вільсон заперечував будь-яке втручання союзників до внутрішніх справ Росії і не бажав утягувати Сполучені Штати у російську громадянську війну. Із закінченням Великої війни найбільш важливим для США стало питання відносин із більшовицьким і "білими" місцевими урядами в Росії. Стримування подальшої японської експансії та засудження більшовицької політики в Росії були лейтмотивами американської російської політики восени 1918 р.

**Джерела фінансування.** Автор заявляє про відсутність зовнішнього фінансування для проведення цього дослідження та підготовки рукопису до публікації.

**Список використаних джерел**

Городня, Н. Д. (2019). Російське питання на Паризькій мирній конференції у січні–лютому 1919 р. *Сторінки історії*, 48, 48–70.

Cumming, C. K., & Pettit, W. W. (Ed). (1920). *Russian-American Relations. March, 1917–March, 1920 Documents and Papers*. Harcourt, Brace and Howe.

Davis, D. E., & Trani, E. P. (2002). *The First Cold War: The Legacy of Woodrow Wilson in U.S.– Soviet Relations*. University of Missouri Press.

Fic, V. (1995). *The Collapse of American Policy in Russia and Siberia 1918. Wilson's Decision not to Intervene (march–october 1918)*. Columbia Univ. press.

Foglesong, D. S. (1995). *America's Secret War Against Bolshevism. U.S. Intervention and the Russian Civil War, 1917–1920*. University of North Carolina Press.

Graves, W. S. (1941). *America's Siberian Adventure*. Peter Smith Publishers.

March, P. C. (1932). *The Nation at War*. Doubleday.

Mawdsley, E. (2009). *The Russian Civil War*. Pegasus Books.

McFadden, D. (1993). *Alternative Paths: Soviets and Americans, 1917–1920*. Oxford University Press.

Moffat, Ian C. D. (2015). *The Allied Intervention in Russia, 1918–1920: The Diplomacy of Chaos*. Palgrave Macmillan.

*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). Lansing Papers. 1914–1920.* (1939–1940). Vol. 2. D.C.: Government Printing Office.

*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1918. Russia.* (1932a). Vol. 2. Government Printing Office.

*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1918. Russia.* (1932b). Vol. 3. Government Printing Office.

*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1919. Russia.* (1937). Government Printing Office.

*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1918. Supplement I. The World War.* (1933). Vol. I. Government Printing Office.

*Papers of Woodrow Wilson (PWW).* (1985a). Vol. 48. Princeton University Press.

*Papers of Woodrow Wilson (PWW).* (1985b). Vol. 49. Princeton University Press.

*Papers of Woodrow Wilson (PWW).* (1985c). Vol. 51. Princeton University Press.

*Papers of Woodrow Wilson (PWW).* (1986a). Vol. 53. Princeton University Press.

*Papers of Woodrow Wilson*. (1986b). Vol. 54. Princeton University Press.

Richard, C. J. (2013). *When the United States invaded Russia: Woodrow Wilson's Siberian disaster*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc.

Schild, G. (1995). *Between Ideology and Realpolitik: Woodrow Wilson and the Russian Revolution, 1917–1921*. Westport.

Swettenham, J. A. (1967). *Allied Intervention in Russia, 1918–1919: And the Part Played by Canada*. Allen & Unwin.

Thompson, J. M. (1966). *Russia, Bolshevism, and the Versailles Peace*. Princeton.

Unterberger, B. M. (1956). *America's Siberian Expedition, 1918–1920*. Duke University Press.

**References**

Gorodnia, N. (2019). Russian Issue at the Paris Peace Conference in January – February 1919. *History pages*, 48, 48–70 [In Ukrainian].

Cumming, C. K., & Pettit, W. W. (Ed). (1920). *Russian-American Relations. March, 1917–March, 1920 Documents and Papers*. Harcourt, Brace and Howe.

Davis, D. E., & Trani, E. P. (2002). *The First Cold War: The Legacy of Woodrow Wilson in U.S.– Soviet Relations*. University of Missouri Press.

Fic, V. (1995). *The Collapse of American Policy in Russia and Siberia 1918. Wilson's Decision not to Intervene (march–october 1918)*. Columbia Univ. press.

Foglesong, D. S. (1995). *America's Secret War Against Bolshevism. U.S. Intervention and the Russian Civil War, 1917–1920*. University of North Carolina Press.

Graves, W. S. (1941). *America's Siberian Adventure*. Peter Smith Publishers.
March, P. C. (1932). *The Nation at War*. Doubleday.
Mawdsley, E. (2009). *The Russian Civil War*. Pegasus Books.
McFadden, D. (1993). *Alternative Paths: Soviets and Americans, 1917–1920*. Oxford University Press.
Moffat, Ian C. D. (2015). *The Allied Intervention in Russia, 1918–1920: The Diplomacy of Chaos*. Palgrave Macmillan.
*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). Lansing Papers. 1914–1920.* (1939–1940). Vol. 2. D.C.: Government Printing Office.
*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1918. Russia.* (1932a). Vol. 2. Government Printing Office.
*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1918. Russia.* (1932b). Vol. 3. Government Printing Office.
*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1919. Russia.* (1937). Government Printing Office.
*Papers Relating to the Foreign Relations of the United States (FRUS). 1918. Supplement I. The World War.* (1933). Vol. I. Government Printing Office.
*Papers of Woodrow Wilson (PWW).* (1985a). Vol. 48. Princeton University Press.
*Papers of Woodrow Wilson (PWW).* (1985b). Vol. 49. Princeton University Press.
*Papers of Woodrow Wilson (PWW).* (1985c). Vol. 51. Princeton University Press.
*Papers of Woodrow Wilson (PWW).* (1986a). Vol. 53. Princeton University Press.
*Papers of Woodrow Wilson*. (1986b). Vol. 54. Princeton University Press.
Richard, C. J. (2013). *When the United States invaded Russia: Woodrow Wilson's Siberian disaster*. Rowman & Littlefield Publishers, Inc.
Schild, G. (1995). *Between Ideology and Realpolitik: Woodrow Wilson and the Russian Revolution, 1917–1921*. Westport.
Swettenham, J. A. (1967). *Allied Intervention in Russia, 1918–1919: And the Part Played by Canada*. Allen & Unwin.
Thompson, J. M. (1966). *Russia, Bolshevism, and the Versailles Peace*. Princeton.
Unterberger, B. M. (1956). *America's Siberian Expedition, 1918–1920*. Duke University Press.

**Отримано редакцією журналу / Received: 18.02.26**
**Прорецензовано / Revised: 16.05.26**
**Схвалено до друку / Accepted: 22.05.26**
**Опубліковано / Published: 20.10.26**

**Valentyn ZATSEPILO, PhD Student**
**ORCID ID: 0009-0002-3463-6018**
**e-mail: fejenoordrotterdam@knu.ua**
**Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine**

## THE FIRST STAGE OF U.S. PARTICIPATION IN THE INTERVENTION OF THE ENTENTE POWERS IN RUSSIA (AUGUST 1918 – JANUARY 1919)

***Background.*** *In July 1918, the W. Wilson administration agreed to the participation of the United States in the intervention of the Entente powers in Russia, which it had been trying to prevent for a long time. The purpose of the article is to highlight the initial stage of the United States' participation in the intervention in Russia from the announcement by the State Department of the goals of participation (August 1918) to the beginning of the work of the Paris Peace Conference (January 1919).*

***Methods.*** *The methods of critical analysis of historical sources, content analysis, comparative analysis, historical-genetic method and periodization were applied.*

***Results.*** *The aim of the U. S. intervention was declared to assist the Czechoslovak Legion in the evacuation from Siberia and the protection of military depots in Russia. The U. S. opposed the intervention of Japan, Great Britain and France in political life in the Russian territories occupied by their troops and supported local self-government. The United States also opposed plans to increase the contingents of Japanese and American troops in the Far East and Siberia. Thus they sought to prevent further expansion by Japan or any other states. One of the key contradictions was control over the railways in the Far East. Finally, in January 1919, the United States managed to reach a compromise agreement on this issue, which created the Inter-Allied Commission.*

*In the fall of 1918, Bolshevik Russia tried to start negotiations to end the intervention of the Allied powers. These attempts intensified after the end of the Great War and culminated in unofficial negotiations between the Soviet plenipotentiary M. Litvinov and the American representative. However, the United States did not enter into direct negotiations with the Bolsheviks and postponed the discussion of the Soviet proposals to the Paris Peace Conference.*

***Conclusions.*** *The disagreements between the United States and the Entente powers regarding the aims of intervention and policy towards Russia persisted until the Paris Peace Conference. President W. Wilson opposed the Allies' intervention in Russia's internal affairs and did not want to involve the United States in the Russian Civil War. With the end of the Great War, the most important issue for the United States became the issue of relations with the Bolshevik and White local governments in Russia. Containment of further Japanese expansion and condemnation of Bolshevik policies in Russia were the leitmotifs of American Russian policy in the fall of 1918.*

**Keywords:** *United States, Russia, Woodrow Wilson administration, Bolsheviks, intervention, diplomacy, international relations, World War I.*

**Декларація про генеративний штучний інтелект та технології, що використовують штучний інтелект.** Під час підготовки цієї статті автор не використовував інструменти штучного інтелекту.

**Declaration of Generative AI and AI-Assisted Technologies.** During the preparation of this work, the author did not use artificial intelligence tools.

**Етична декларація.** Дослідження є теоретичним аналізом відкритих джерел і не передбачає безпосередньої взаємодії з людьми чи тваринами. Відповідно, отримання спеціального етичного висновку для такого типу дослідження не потрібно.

**Ethical Statement.** This study is a theoretical analysis of public sources and does not involve direct interaction with humans or animals. Accordingly, formal ethical approval was not required for this type of research.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; або в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.